

Василь ГОЛІНЕЙ

*здобувач вищої освіти 3-го року навчання
освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»*

Науковий керівник: ЛЯСКА Оксана Петрівна

*канд. психол. наук, доцент кафедри права,
професійної та соціально-гуманітарної освіти,*

*Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМА ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТАКТУ В ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Проблема встановлення контакту як відправної точки та основи психолого-педагогічної взаємодії набуває гострої актуальності в дистанційній формі навчання. Утруднений контакт (або неможливість його встановлення) створює ризики, пов'язані зі втратою управління освітнім процесом, включаючи ослаблення особистісного аспекту взаємодії суб'єктів освітнього процесу, втрату можливості відстежити виникнення зон девіації та ін. Навіть при онлайн-режимі організації дистанційного навчання відсутній повноцінний зоровий контакт (або повністю відсутній – при виведенні на весь екран презентації, або студенти бачать викладача, але не бачать один одного, а педагог не бачить їх (або більшість з них). Це не дозволяє викладачу діагностувати психолого-педагогічну ситуацію в умовній аудиторії, повною мірою розгортати діалог, що становить сутність будь-якої особистісно-орієнтованої освітньої технології, тощо. Наприклад, близько 15% інформації втрачається просто за відсутності міміки на обличчі мовця і т.п.

Наростання частки письмової мови у комунікації виключає використання інтонації та інших характеристик мови та голосу як педагогічного інструменту. Не долає онлайн-режим й асинхронності дистанційного навчання, в силу неминучого «зазору» між емоційним імпульсом і емоційним імпульсним відгуком, що пояснюється насамперед вищеописаними факторами. Зарубіжні дослідники психоемоційного стану студентів ЗВО у період самоізоляції

зазначають: 48% студентів заявляли, що їм необхідне живе спілкування [3, с. 71]. Даний факт прямо або опосередковано може свідчити про перебої в психолого-педагогічному контакті, про емоційну збідненість контакту, про недостатньо адекватне переформатування контакту при входженні в дистанційну взаємодію та багато іншого, і, як наслідок, підвищення значення педагогічної підтримки в умовах дистанційного навчання.

У спробі зберегти управління освітнім процесом можуть з'являтися тенденції, які зумовлені посиленням у навчальному процесі методів зовнішнього контролю, тренінгу, необ'єктивного натягування зі шкодою для розвитку внутрішньої мотивації, розуміння, рефлексії, заміною науково-методичного забезпечення навчання різними діагностико-кваліметричними процедурами [2, с. 17], і, в кінцевому рахунку, може відбутися заміна освітньої парадигми з особистісно-орієнтованої на знаннєво-орієнтовану. Величезний соціально-психологічний ризик такого переходу полягає у редукуванні суб'єктності учасників освітнього процесу, радикальному скороченні простору свободи для особистісного розвитку. «Утримуючи» особистісно-орієнтовану освітню парадигму, педагог перш за все намагатиметься зберегти внутрішню діалогову сутність процесу навчання. Звичайно, діалог не зводиться до усної дискусії, і відбувається у внутрішньому мовленні. Особистісний досвід, що розуміється як компонент особистісно-орієнтованого навчального змісту, вступає в діалог з так званими об'єктивними компонентами (що представляють опонуючі одна одній точки зору, різні смислові системи, в які можна занурити той самий предметний навчальний матеріал тощо), що також перебувають у діалоговому поєднанні. Підключати студентів до роботи з таким змістом педагог може як при очному, так і при дистанційному навчанні. Але боротьба мотивів, які виникають при осмисленні діалогового змісту, перебудова систем особистісних цінностей створюють напругу, що потребує розрядки, в тому числі і навіть насамперед, у «зовнішньому» діалозі. Питання про встановлення контакту поза очима синхронної взаємодії стає, таким чином, питанням про

саме існування події «Я – Ти» у групі дистанційного навчання, а отже, про перспективи особистісного розвитку, адже особистість є там, де є діалог.

Відкат до знаннево-орієнтованої освітньої парадигми може породити ще один негативний ефект: реалізація педагогічної діяльності у цій парадигмі обмежує можливості педагогів з діагностики та профілактики девіантної поведінки слухачів. Профілактика девіантної поведінки, безумовно, має на меті участь та солідарну професійну відповідальність багатьох спеціалістів. Однак у безпосередньому регулярному контакті в освітньому процесі зі студентами знаходяться насамперед викладачі. Саме вони можуть здійснювати профілактику (особливо первинну) девіацій, так би мовити, природним шляхом у рамках навчального процесу, не вдаючись до організації тих чи інших окремих самостійних заходів. Однак при знаннево-орієнтованому підході учасники освітнього процесу гранично відчужені один від одного. Їхня взаємодія побудована за суб'єкт-об'єктним типом, де педагог займає авторитетно-домінуючу позицію, не виходячи у сферу упередженого, особистісно-значущого. Завдання студента – відповідати вимогам викладача. При відхиленому розвитку, крім прогресуючої соціальної та психологічної дезадаптації, фіксується також особистісна деструкція, з якою студент у рамках знаннево-орієнтованого підходу залишається віч-на-віч. В умовах дистанційного навчання цей факт може визначити подальше «скочування» в девіацію [1, с. 322].

Взаємодія між учасниками особистісно-орієнтованого освітнього процесу здійснюється як суб'єкт-суб'єктна, з визнанням паритету особистісних позицій, що дозволяє встановлювати довірливий контакт навіть за умов дистанційного навчання та «запускати» особистісне зростання. Саме особистісне зростання часто називають головним та найнеобхіднішим аспектом суб'єктивного благополуччя [4, с. 215], а створення умов для особистісної взаємодії та розвитку є профілактикою девіацій.

Отже, проблема встановлення психолого-педагогічного контакту при організації дистанційного навчання пов'язана не тільки з особливостями

використання педагогічної техніки, але з ризиком зміни особистісно-орієнтованої освітньої парадигми на знаннєво-орієнтовану, і в умовах, що передбачають особливу увагу до потенційних зон виникнення девіацій.

Список використаних джерел:

1. Каменева, И.Ю. Профилактика девиантного поведения подростков и юношества в контексте личностно-ориентированного образовательного процесса. *Профилактика девиантного поведения детей и молодежи: региональные модели и технологии: сборник материалов Второй международной научно-практической конференции (8–10 октября 2020 года)*. Симферополь, 2020. С. 320–325.
2. Uddin, M. Personal and motivational aspects of students studying in traditional face-to-face system and distance education system. *Психология и Психотехника*. 2014. № 2. С. 192-200. DOI: 10.7256/2070-8955.2014.2.10932.
3. Олейник Е.В. Изучение проблемы адаптации студентов вуза в условиях самоизоляции к on-line обучению с применением дистанционных образовательных технологий. *Современное педагогическое образование*. 2020. №5. С. 69–72.
4. Psychological Aspects of Cyberspace: Theory, Research, Applications. Barak A. (Ed.). 1st ed. NY, USA: Cambridge University Press, 2008. 336 p.